

Kunstnerisk er den sammenfaldende med kulminationen indenfor dyrkelsen af landskabsmaleriet. Den tidsmæssige afgrænsning ved 1915 hænger sammen med modernismens gennembrud og maleriets tiltagende ulæselighed.

At udnytte malerkunsten til at supplere og uddybe historien er en helt legitim og rosværdig metode, der giver oplagte muligheder for formidling. Den ikke specielt historisk interesserede læser fanges visuelt og får stoffet levendegjort. For den ikke særligt kunstnerisk interesserede får billederne til gengæld værdi som oplysning og illustration af historien.

Om malerkunsten som sandhedsvidne kan der naturligvis indvendes mangt og meget. Maleriet skildrer sjældent virkeligheden, men fortolker og gengiver den, ikke blot som et produkt af kunstnerens personlige opfattelse, også af hans akademiske skoling og tidens kunstneriske konventioner. Uden at generalisere, står det ofte sløjt til med den kunstneriske kvalitet, hvor der berettes mest sandfærdigt.

Straks i forordet anfører forfatteren da også, at valget af billeder skyldes hendes egen smag, »samt adgangen til at fremskaffe egnede fotografier til en rimelig pris«. Vi skal derfor ikke forvente en strengt saglig gennemgang af periodens landbrug belyst gennem malerkunsten, men snarere et skønsomt udvalg af billeder, der illustrerer nogle temaer og emner indenfor landlivet i sidste halvdel af 1800 tallet, såsom »landskabet«, »husdyrholdet«, »markbrugget« og »landsbybilleder«. Det er der kommet en smuk og læseværdig kulturhistorisk bog ud af. Margit Mogensens baggrund som cand.mag. i historie og kunsthistorie har selvfølgelig været afgørende for måden at disponere på, men også hendes tilknytning til Landbohistorisk Selskab og hendes egen landbobaggrund slår igennem i en vidende

og medlevende skildring og tolkning af materialet.

Valget af billeder kan diskuteres. Hvad Anna Anchers raffinerede Ska-gensinteriører har at gøre i denne sammenhæng, for eksempel. Smag og behag kan derimod ikke diskuteres. Personligt bryder jeg mig ikke meget om Julius Exners slikkede, forlorne bondestuemiljøer. Kunst er det ikke. Hvad de fortæller om landmandsliv, må også være begrænset. Peter Hansens »Grise« har så afgjort ikke meget med griseavl at gøre, men et dejligt maleri er det! Synd og skam, at ikke alle billeder er i farver.

Bogen afsluttes med en registrant over malerier, der skønnes at have landbrugs- og kulturhistorisk værdi. Den er ikke komplet, men den giver et godt indtryk af, hvilket stort materiale, der har været at vælge af og bygge på.¹

Wivan Munk-Jørgensen

Erik Nygård: *Tag over hovedet. Dansk boligbyggeri fra 1945-1982.* (Arkitektens forlag, 1984), 295 s., 148,-kr.

Siden 2. Verdenskrig er der bygget mere end en million boliger i Danmark, hvilket er halvdelen af landets samlede boligbestand. Det er forudsætningerne for alle disse boligudformninger, forfatteren har sat sig for at skildre, og det lykkes med både overblik og kompetence. 1945 stod 12-15000 mennesker uden bolig. Det resulterede i et sæt boliglove 1946, som betegnes som den mest konsekvente og sociale boliglovgivning nogensinde. 1945-1957 stod det sociale boligbyggeri for halvdelen af boligbyggeriet. Det var de små boligforeningers tid, og de velkendte 3-4 etages stokkebebyggelser spredte sig på grønne plæner i byernes udkanter. Erik Nygård har meget tilovers for disse små, »sagtmodige« bebyggelser, hvor trivslen på en eller anden måde var indbygget i planen.

Efter denne guldalder fulgte et økonomisk opsving og en eksplosiv udvikling i byggesektoren. Montagecirkulæret begunstigede industrialiseringen af boligbyggeriet, beton fortrængte de traditionelle byggematerialer, og montagesystem og totalentreprise blev nye gloser i vores ordforråd. »Hver by sit højhus« blev et slogan med en ømtålelig betydning for enhver kommunalpolitiker med respekt for sig selv. »Planer« voksede op i et rivende tempo: Ballerupplanen, Ishøjplanen, Gjellerupplanen og mange flere. Et parcelhusboom udgjorde en del af billedet, begunstiget af inflation og skattelovgivning. I løbet af denne periode liberaliseredes boliglovgivningen. 1973 toppede byggeriet med 56000 boliger. Allerede året efter var »den store fest« forbi. Højrentebyggeri, kakkelovns-cirkulære, støtteordninger; nye, dystre toner var slået an.

Erik Nygård er arkitekt og underviser på Arkitektskolen i Århus. Hans vurderinger er snusfornuftige og blottede for krukkeri og indforstået faglighed. Ordene står for pålydende, og når han kalder Sydjyllandens 24000 boliger for »det ringeste og mest trøstesløse, vi har herhjemme«, er det grumme alvor. Overraskende er derfor hans karakteristik af Gjellerupplanen ved Århus som det »mest helhjertede og ambitiøse forsøg på, i stor skala, at realisere 30'ernes sociale vision om en helt ny arkitektur for det moderne menneske«. Det er store ord om denne middelmådige arkitektur, hjemsted for et af de mest belastede miljøer i byen. Ishøjplanen betegnes som »bedre end sit rygte«, og Høje Gladsaxe som »et stykke byplanlægning i den gamle, altomfattende forstand«, med huse, der står som »vældige monumenter i landskabet«. Her anes glimtvis arkitektens farlighed, selv hos den ellers så realistiske Erik Nygård. Arkitekter har en del tilfælles med lystfiskere: Jo større, jo bedre. Lad os der-

for atter engang slå fast, at monumenter hører til på torve og pladser; huse er til at bo i. Alt andet er begrebsforvirring. Høje Gladsaxe er forlængst stemplet som en dårlig boligløsning. Men de mennesker, som bor der, betaler dyrt for fejltagelsen.

I fremstillingen af de seneste 10-15 års bestræbelser færdes forfatteren givetvis på hjemmebane, og taler ud fra egne erfaringer. Han giver en glimrende indføring i bestræbelserne, først og fremmest i det såkaldte tæt-lave byggeri, på at skabe boliger i human skala og gode omgivelser. Han redegør for arkitektens problemer med produktionssektorens stivhed, de lovgivningsmæssige begrænsninger og de kunstneriske betæneligheder: hvor trækkes f.eks. grænsen mellem spekulation i nostalgi og det hæderlige forsøg på at bearbejde ældre byggetraditioner til moderne former? En forværring af boligsituationen i de kommende år er en spådom med en høj grad af sandsynlighed. Erik Nygård har ingen patentløsninger, han mener ud fra erfaringer i udlandet ikke, at hverken den liberalistiske eller den socialistiske model er ideel. Han forudser en ny boliglovgivning i 90'erne med visioner og muligheder, både for byggere og brugere. Lad os håbe, at han får ret.

Wivan Munk-Jørgensen

Historisk vejviser. Ved Annegrete Dybdahl. (Dansk historisk Fællesforening, 1986). x + 145 s.

Denne vejviser er en nyudgave af Lokalhistorisk Vejviser (hvis sidste udgave kom i 1978) og omfatter organisationer, arkiver, biblioteker og specialsamlinger, museer og konserveringsanstalter, historiske foreninger og lokalhistoriske sammenslutninger.

Som man kan forvente og forlange, er vejviseren let at gå til med en fyldig indholdsfortegnelse (en komprimeret ind-